

Радоман ЈОВАНОВИЋ*

ПРОГЛАШЕЊЕ КЊАЖЕВИНЕ 1852 – ПРОМЈЕНА ОБЛИКА ВЛАДАВИНЕ ПЕТРОВИЋА

Подуже је трајала притајена, а и јавно очитована борба за врховну власт у Црној Гори. Она се зачиње управо од појаве идеје о стварању државе – чији је зачетник оснивач династије Петровића – владика Данило. А држава се тада ствара поред ослободилачке борбе и њеним политичким обликовањем. Црногорско друштво је тек почетком XX вијека стекло организоване политичке партије, али оно много раније има политичке струје као зачетак политичке активности. У старије вријеме то су провенецијанска, протурска, а од почетка XVIII вијека и проруска.

Све ове струје вођене су и оличавале вољу и настојања утицајних главара, који су уз себе имали приврженика, углавном из својих племена, па се зато било тешко уздићи на чело укупног црногорског друштва.

Династија Петровића, осим кратких прекида, била је трајно привржена Русији као заштитници њихове земље, која се сматрала посљедњим бедемом православља према католичком Западу, којему нагињу гувернадури из његушке куће Радоњића, а који рано освједочавају претензије да од Петровића преузму свјетовну власт. То неравноправно супарништво Петровића и Радоњића трајало је све до коначног укидања гувернадурства 1832. године и њиховог прогона из Црне Горе, и свједочи жестину борбе за јединство духовне и свјетовне власти, а тиме и за учвршћења владарске улоге Петровића.

Добро познајући тежину учвршћења државне власти над непослушним народом, оснивач државе – Петар I је хтио да је модернизује и учврсти уз помоћ, велики углед и утицај Русије. Руски изасланици Иван Иванович Вукотић и Матеј Вучићевић, организујући државни апарат, приграбили су себи функције предсједника и потпредсједника Сената, а ускоро се показало да желе да руководе свјетовном влашћу а младом Његошу препусте цркву. Зато је Његош 1834. одлучио да их се, као политичких супарника, отараси, указујући тиме да примарну, свјетовну, власт не препушта другоме и да се

* Доктор историјских наука, редовни професор Филозофског факултета, Никшић.

континуитет династије неће прекидати (као што је то за кратко вријеме допустио владика Сава).

Политичка сигурност свјетовне власти Петровића учвршћена је 1837. године поновним организовањем Сената, али тада онако како се може парирати јаком утицају других угледних кућа. Не без непотизма, на кључне положаје у Сенату, предсједника и потпредсједника, дошли су Његошев брат Перо Томов и брат од стрица Ђорђије Савов, а за сенторе одани приврженици и пријатељи, са надом да се они неће противити Владици.

Перо Томов је импоновао личним јунаштвом, вјештином вођења државних послова, био богат човјек и имао знатан број приврженика. Иако се знало кога је Његош одредио за наслједника, ипак је читање његовог теста-мента на Цетињу изазвало узнемирење и довело до до тада невиђене борбе око власти.

Већ солидно организована државна власт, општа кретања у Европи, утицај њених идеја, потребе црногорског друштва и лична амбиција владара – истакли су потребу за напуштањем застарјелог облика владавине и прелазак на модернији, који би убрзао учвршћење и модернизацију државног апарата. И сам Његош је алудирао на „књажевину” у Црној Гори.

У друштву какво је тада било црногорско, водило се много рачуна о заслугама, поријеклу и угледу људи, а Данило Станков ни стасом, а нарочито пријеком нарављу, није уливао повјерење. То је био и један од разлога да се Перо Томов буни против Данила, али не као владике, рачунајући да ће он имати свјетовну власт. Послије читања Његошевог теста-мента скоро сви присутни главари су симболичним љубљењем у руку признали Пера за „господара”. На скупу од 21. XI 1851. год. Перо је успио да од главар-а испослује врло значајну одлуку да га признају за „господара-књаза”, од када се он и потписује као књаз. То је указивало да ће власт у Црној Гори добити нови облик, само још није било одлучено ко ће бити „књаз” – Данило или Перо.

Данилу је у Бечу од стране руског амбасадора савјетовано да се врати у Црну Гору и тамо учврсти своје позиције, па тек потом се упути на завладичење у Петроград.

Мимо обичаја, Данила су у Котору дочекали само брат Мирко и два рођака, што је свједочило о његовим позицијама и очитовало политичка заостравања која се углавном одвијају у братству Петровића и још неколико главарских кућа.

Иако је било саопштено на Цетињу да цар Николај I, поштујући вољу Владичину, признаје Данила за господара, што је било од ванредног значаја, јер су тиме снажно ојачале његове позиције, ипак је Перо Томов продужио акцију за врховну власт. Русији је било стало до политичке трзавице у Црној Гори не изазову немир и тако омогуће Турској да је покори и тиме умањи њену важност као базе јаког руског утицаја на Балкану.

По доласку на Цетиње Данило је показао ванредну енергичност да истраје у борби за власт. Народу се нарочито допала Данилова одлука да не поштује Владичин тестамент у дијелу који се односио на расподјелу државног новца, а затим – почело се схватати да је он једини правоваљани наслједник, који има отворену подршку Русије, па је 13. I 1852. признат за црногорског владара. Задржавајући се у Бечу на путу за Русију Данило је успио да од сенатора добије предлог („преставку”) Сената и главара о промјени начина владавине, написану 7. III 1852. и упућену руском цару о потреби увођења наслједног књажевства у Црној Гори, које ће припадати кући Петровића. Функција митрополита ограничена је само на црквене послове. Та „преставка” представљена је као жеља читавог народа, а потписали су је најуглашенији главари, сенатори и свјештеници.

Руска влада је узимала у разматрање вољу црногорског народа, опасност од заоштравања његових односа с Аустријом и Турском због једностраног признавања црногорске књажевине и значај тога акта са гледишта унутрашњег развоја те мале државе. Узимала је у обзир и бојазан да ће та промјена довести до размирица у Црној Гори, па је зато препоручила да се одложи избор новог митрополита док се народ не привикне на нови облик владавине, и тако избјегне сукоб између свјетовне и духовне власти. При томе је руска влада истицала да она као покровитељица може да савјетује, али не и да се мијеша у унутрашње ствари или се противи вољи црногорског народа.

Послије више пријема код руске владе и једног код цара Николаја I, прихваћена је „преставка” и император је признао Данила за књаза. Одлучено је да писмо руске владе о признавању титуле књаза однесе сам Данило, који се вратио на Цетиње 30. VIII 1852, а 1. IX то писмо је свечано прочитано. На традиционалном Госпођинском сабору пред Цетињским манастиром 8/20. IX 1852. у присуству око 4000 људи свечано је проглашен Данило Станков Петровић за књаза и тиме укинута дотадашњи облик владавине Петровића. То је са негодовањем дочекано у Аустрији и Турској, које су тиме стављене пред свршен чин.

Има мишљења да је проглашење књажевине била само формалност, али је тај чин имао суштински значај. Напуштен је архаични облик владавине, створене су нове могућности да владар личношћу и одлучношћу преобрати Црну Гору у централистичку државу, да сву власт узме у своје руке, што је довело до неминовног апсолутизма. То је битно утицало и на учвршћење фактичке независности Црне Горе.

Radoman JOVANOVIĆ

THE PROCLAMATION OF PRINCIPALITY IN 1852-CHANGE OF WAY OF RULING

Summary

Montenegrin society was ready to change an obsolete way of ruling. After the death of bishop Petar II Petrović Njegoš, the politicians from Montenegro decided to proclaim principality. In addition to this, an extraordinary personal magnetism of Danilo Petrović who didn't want to be in church authorities, contributed the proclamation. Russia strongly supported Montenegrin demand and by proclaiming Montenegro Principality the order states were put in front of an accomplished fact. In that way better conditions were provided for establishing civil state in Montenegro.